AVİM
AVRASYA İNCELEMELERİ MERKEZİ
CENTER FOR EURASIAN STUDIES

AVİM Yorum • No: 2014 / 31 • Şubat 2014

AZERBAYCAN-ERMENİSTAN SINIR SORUNU AİHM GÜNDEMİNDE

Mehmet Oğuzhan TULUN

Analist

Şu anda Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinde Dağlık Karabağ meselesiyle bağlantılı olan önemli bir dava devam etmektedir. Davanın önemi doğrudan Dağlık Karabağ Savaşı ve Ermenistanın bu konuda sergilediği tutum ile bağlantılı olmasından kaynaklanmaktadır.

1992de patlak veren Karabağ Savaşında, bir grup Azerbaycanlı evlerini terk etmek zorunda kalmışlardır. Çatışmaların sona ermesine ve aradan geçen bunca zamana rağmen Azerbaycanlılar geride bıraktıkları evlerine geri dönememişlerdir. Evlerine ve mallarına geri dönmelerini engellediği gerekçesiyle de Ermenistanı Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine şikâyet etmişlerdir.

AİHMin verdiği bilgiler doğrultusunda davanın tarihi çerçevesi ve ayrıntıları şu şekildedir:

Dağlık Karabağ, 1991de Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği dağılana kadar resmi adıyla Dağlık Karabağ Özerk Oblastı (DKÖB) olarak Azerbaycan Sovyet Sosyalist Cumhuriyetinin özerk bir eyaletiydi. 1989 yılı verilerine göre nüfusunun %75i etnik Ermeni, %25i ise etnik Azeriydi. Dağlık Karabağdaki sorunlar 1988 yılında Ermenistanın Dağlık Karabağın kendisine bağlanması talebinde bulunmasıyla başlamıştır. Ermenistanın talepte bulunmasıyla aynı yılda bölgede etnik temelli çatışmalar başlamıştır. 1991 yılında bölgenin etnik Ermenilerinin DKÖB Bölgesel Konseyi Dağlık Karabağ Cumhuriyetinin kurulduğunu ilan etmiştir. 1992 yılında ise bu Dağlık Karabağ Cumhuriyeti Azerbaycandan bağımsızlığını ilan etmiştir. Bu gelişmeden sonra çatışmalar topyekûn savaşa dönüşmüştür. 1993 yılına gelindiğinde etnik Ermeni birlikleri eski DKÖBnin topraklarının neredeyse tamamını ve ayrıca çevredeki yedi Azeri bölgesini de ele geçirmiştir. Çatışmalar iki taraf için de yüzbinlerce yerlerinden edilmiş insan ve mülteci yaratmıştır (mahkemenin bu konuda objektif bir değerlendirme yapmadığı, aradaki oransızlığı dikkate almadığı görülmektedir; zira yerlerinden edilen Ermeniler de bulunmakla beraber Azerbaycan tarafından bir milyona aşkın insan yerlerinden edilmiş, göçe zorlanmış ve katliama uğramıştır). 1994 yılında taraflar arasında şu anda yürürlükte olan bir ateşkes anlaşması imzalamıştır. Bölgedeki sorun için barışçıl bir çözüm üretme faaliyetleri Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) çatısı altında gerçekleştirilmiştir. Ancak bu zamana kadar soruna dair kesin bir çözüme ulaşılamamıştır. Bağımsızlığını ilan eden Dağlık Karabağ Cumhuriyeti ise şu zamana kadar hiçbir devlet veya uluslararası örgüt tarafından tanınmamıştır.

Azerbaycan Kürtleri olduklarını belirten ve Azerbaycan uyruklu olan Elkhan Chiragov, Adishirin Chiragov, Ramiz Gebrayilov, Akif Hasanof, Fekhreddin Pashayev ve Qaraca Gabrayilov (vefatı üzerine onu oğlu temsil etmektedir), 1992'de Dağlık Karabağda Azeri ve Ermeni taraflar arasında çıkan çatışmalardan dolayı Laçin'deki evlerinden kaçmak zorunda kalmışlardır. Laçin'in, savaş döneminde Azerbaycan toprakları içinde bulunan ve nüfusunun çoğunluğun Azerbaycanlılar'dan oluşan bir yerleşim birimi olduğu belirtilmiştir.

Mahkemeye başvuranlar bölgeden kaçışlarından bu yana Ermenistan hükümeti tarafından evlerine geri dönmelerinin engellendiğini, bu sebepten dolayı evleri ve mallarını hiçbir şekilde kullanamadıklarını, malları hakkında yasal işlemler gerçekleştiremediklerini belirtmişlerdir. Aynı zamanda Ermenistan hükümetinin kayıpları için herhangi bir tazminat ödemediğini, yerlerinden edilen insanların sıkıntılarını herhangi bir şekilde telafi etmeye çalışmadığını belirtmişlerdir. Başvuru yapanlar son olarak şayet Ermeni ve Hıristiyan olsalardı Ermenistan destekli Karabağlı Ermeni birliklerinin onları zorla yerlerinden etmemiş olacaklarını, mülkiyet haklarının tanınmış olacağını ve şikâyetlerinin incelenmiş olacağını belirtmişlerdir.

Mahkemeye başvuranlar bu sebeplerden dolayı 1. Maddenin 1. Protokolüne (mülkün korunması), 8. Maddeye (eve, özel yaşama ve aile yaşamına saygı duyulması hakkı), 13. Maddeye (etkin bir şekilde telafi edilme hakkı) ve 14. Maddeye (ayrımcılık yasağı) dayanarak Ermenistandan şikâyetçi olmuşlardır.

Chiragov ve diğerleri AİHMye başvurularını 2005 yılında yapmışlardır. 2010 yılında başvurunun yapıldığı Daire (Chamber) başvuruya bakma yetkisini Büyük Daireye (Grand Chamber) devretmiştir. Bu aşamada davaya Azerbaycan hükümeti müdahil olmuştur. Mahkeme Aralık 2011de verdiği kararla Chiragov ve diğerlerinin başvurusunun geçerli olduğuna karar kılmıştır. Davanın ilk duruşması ise bu sene 22 Ocakta gerçekleşmiştir.

Şu ana kadar davada yapılan önemli tespitler ve alınan kararlar şunlardır:

- Dağlık Karabağ sorununa barışçıl bir çözüm üretmek adına devletlerarası diyalog yürüten AGİT Minsk Grubunun faaliyetleri AİHMnin bu davayı incelemesine bir engel teşkil etmez. Yürütülen devletlerarası diyalog, davanın konusunu kapsayan ve bu konuda çözüm üretmeye çalışan bir süreç değildir. Bu sebepten dolayı AİHM bu dava ile ilgilenmekte serbesttir.
- Ermenistanın Dağlık Karabağda etkin bir kontrolü ve yetkisi olup olmadığı dava sürecinde incelenmesi gereken bir konudur. Ermenistan bölgede böyle bir kontrolünün ve yetkisinin olmadığını savunmaktadır. Ancak Chiragov ve diğerleri ile Azerbaycan, Laçin bölgesinin Ermenistan tarafından kontrol edildiğini iddia etmektedir.
- AİHM, Ermenistan'ın dava meselesinin Mahkemenin zamansal yetkisini aştığı itirazını reddetmiştir. AİHM, Chiragov ve diğerlerinin yerlerinden edilmelerinin 1992'de bir anda gerçekleştiğini ve bunun doğal olarak Ermenistan'ın AİHM anlaşmasını imzaladığı 2002'den önce olduğunu kabul etmiştir. Ancak Chiragov ve diğerlerinin şikâyetleri, 1992'den beri devam eden bir mesele olduğundan ve artık Ermenistan AİHM'nin yetkisine tabi olmayı kabul ettiğinden dolayı zamansal yetki aşımı söz

konusu değildir.

- Chiragov ve diğerlerinin kimliklerinin doğrulanması ve Laçin bölgesindeki ev ve malların onlara ait olduğunun tespit edilmesi için yeterli kanıt sunup sunmadıkları incelenmesi gereken bir konudur. Ermenistan, Chiragov ve diğerlerinin yeterli kanıt sunmadığını iddia etmektedir.
- Chiragov ve diğerlerinin AİHMye başvurmadan önce iç hukuk yollarını tüketip tüketmediği incelenmesi gereken bir konudur. Ermenistan, bu mesele için AİHM'ye başvurulmasını gerektirmeyen yerel çözüm olanaklarının bulunduğunu ve Mahkemeye başvurmadan önce bu olanakların tüketilmiş olması gerektiğini iddia etmektedir. Chiragov ve diğerleri ile Azerbaycan, bu iddiaya itiraz etmektedirler.
- Ermenistanın Chiragov ve diğerlerinin AİHM başvuruları zaman aşımına tabidir iddiası reddedilmiştir. Normal şartlarda şikâyet edilen meselesinin ortaya çıkmasından sonraki altı ay içerisinde Mahkemeye başvuru yapılması gerekmektedir. Ancak karmaşık uluslararası sorunların ne zaman çözüleceği belli olamayacağı için altı ay sınırlamasına istisna uygulanabilir. Chiragov ve diğerlerinin Ermenistan ve Azerbaycanın ortaklaşa bir çözüm üretebileceği için beklemeye karar vermiş olmaları makul bir gerekçedir. Ermenistanın 2002de Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesini onaylamasına rağmen bir çözümün ortaya çıkmayışı üzerine Chiragov ve diğerlerinin 2005te başvuru yapması da makul bir gecikmedir.
- Ermenistanın Dağlık Karabağ Cumhuriyetinin özelleştirme ve toprak düzenlemesi yasası çerçevesinde Chiragov ve diğerleri toprak haklarını kaybetmiştir iddiası reddedilmiştir. AİHM, Dağlık Karabağ Cumhuriyeti'nin hiçbir devlet ve uluslararası örgüt tarafından tanınmadığını, bu sebepten dolayı aldığı herhangi bir yasal kararın Mahkeme tarafından geçerli kabul edilemeyeceğini belirtmiştir.

Chiragov and Others v. Armenia davasının Loizidou v. Turkey davası ile de bağlantısı mevcuttur, zira iki davanın da benzer yönleri vardır. Bu sebepten dolayı AİHM, Chiragov and Others v. Armenia davası incelemesi sırasında Loizidou v. Turkey davasına da atıflarda bulunmuştur. Kıbrıs Rumu Titina Loizidou, 1974 Barış Hareketi sırasında Girne'deki arsasını terk etmek zorunda kaldığını, bilahare arsasına geri dönmeye çalıştığını, ancak Türk askerleri tarafından engellendiğini belirterek, meseleyi AİHM'e taşımıştır. Loizidou, Chiragov ve diğerleri gibi arsasından çeşitli şekillerde faydalanamadığını ileri sürerek, Türkiye'den şikâyetçi olmuştur. AİHM, Türkiye aleyhinde aldığı kararda Türkiye'yi tazminat ödemeye mahkûm etmiştir.

Bu tazminat, el konulan arsa karşılığında verilen bir para olarak tanımlanmamış (zira Mahkeme, arsanın hâlâ Loizidou'ya ait olduğunu belirtmiştir), bunun yerine arsanın kullanılmasının engellenmesinin hukuksal yaptırımı olarak tanımlanmıştır. Türkiye, Kıbrıs meselesinin daha çözülmemiş olmasından dolayı bu tazminatı ödemeyi başta reddetmiş ve bu kararın Kıbrıs sürecini baltalayacağını belirtmiştir. Ancak AİHM'nin belli aralıklarla tekrarladığı ihtarlar üzerine Türkiye tazminatı ödemeye karar vermiştir.

Tazminat kararı dışında Loizidou v. Turkey davasında Chiragov and Others v. Armenia davası ile bağlantılı başka kararlar da verilmiştir. Türkiyenin Kıbrısta yetkiye sahip olmadığı için şikâyet edilemeyeceği itirazı reddedilmiştir. Türk Silahlı Kuvvetlerinin adadaki belirgin varlığı AİHM tarafından Türkiyenin adadaki aktif olarak yetki kullanma

kapasitesine bir kanıt olarak yorumlanmıştır. Yani Mahkeme Loizidounun Girnedeki arsasına gidişin engellenmesinden Türkiyeyi sorumlu tutmuştur.

Mahkeme Türkiye'nin, Loizidou'nun arsasına Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) el koyduğu için arsa sahipliğini kaybetmiştir iddiasını da reddetmiştir. Mahkeme, KKTC'nin Türkiye dışında başka devletler veya uluslararası örgütler tarafından tanınmayan bir oluşum olduğunu belirterek, aldığı kararların Mahkeme açısından geçersiz olduğuna karar vermiştir. Böylece Mahkeme, Loizidou'nun hiçbir zaman için arsa sahipliğini kaybetmediği sonucuna varmıştır.

Ancak Mahkeme, Loizidou'nun Türkiye'nin 8. Madde'yi (eve, özel yaşama ve aile yaşamına saygı duyulması hakkı) ihlal ettiği iddiasını reddetmiştir; zira Loizidou'nun arsasında hiç yaşamamış olduğunu, arsa üzerinde bir evi de bulunmadığını belirtmiştir.

Loizidou v. Turkey davası, benzer konulu davalar için emsal teşkil etmiştir. Bu davanın sonucundan yola çıkılarak, Türkiye aleyhine Kıbrıs sorunu konusunda çeşitli davalar açılmış ve Türkiye yine mahkûm edilmiştir.

Chiragov and Others v. Armenia davası, Loizidou v. Turkey davası ile benzerlik taşıdığı için muhtemelen Ermenistan da Türkiye gibi mahkûm edilecektir. Ancak bu kesin değildir, zira Ermenistan'ın Dağlık Karabağ'daki varlığı Türkiye'nin KKTC'deki varlığından farklı bir şekilde yorumlanmaktadır. Mahkeme, Ermenistan'ın bölgedeki varlığının Türkiye'nin Kıbrıs'taki varlığı kadar kesin olmadığı iması yapmıştır. Dolayısıyla davanın sonucunu belirleyecek önemli etkenlerden birisi, Mahkemenin Ermenistan'ın Dağlık Karabağ'daki varlığını nasıl yorumladığı olacaktır. Davanın Ermenistan aleyhine sonuçlanması olasılığını arttıran bir durum ise, Loizidou'nun aksine Chiragov ve diğerlerinin uzun zaman boyunca Laçin'deki evlerinde yaşamış olmalarıdır.

Chiragov and Others v. Armenia davasıyla ilgili bir başka önemli durum ise, AİHM'de neredeyse aynı konulu, ancak Azerbaycan aleyhine açılmış bir davanın devam ediyor olmasıdır. "Sargsyan v. Azerbaijan" davası, etnik Ermeni ve Ermenistan vatandaşı olan Minas Sargsyan'ın 2006 başvurusu üzerine açılmıştır (adıgeçen vefat ettiği için çocukları tarafından temsil edilmektedir). Sargsyan, 1992deki savaş sırasında ailesiyle beraber yaşadığı Gülistan'daki (Şaumyan bölgesi) evlerinin Azeri birlikler tarafından harap edildiği ve bölgeden kaçmak durumunda bırakıldığını iddia etmiştir. Savaş öncesinde Şaumyan bölgesi DKÖB'ın dışında kalmış olsa da, Dağlık Karabağ Ermenileri burada da hak talep etmiştir. Bu nedenle, bu bölgede Ermeni ve Azeri birlikleri arasında ciddi çatışmalar olmuş, ancak sonuçta bölgenin büyük bir çoğunluğunun kontrolü Azerbaycan'da kalmıştır. Bu zamandan beri Azerbaycan tarafından evine dönmesi engellendiği için Sargsyan şikâyetçi olmuştur. Sargsyan, aynı zamanda bölgedeki aile fertlerinin olduğu mezarlığı ziyaret etmesinin engellenmesi ve Ermeni mezarlıklarının tahrip edilmesinden dolayı da şikâyetçi olmuştur. Davaya Ermenistan da müdahil olmuştur.

Chiragov and Others v. Armenia davasıyla eş zamanlı olarak yürüyen bahsekonu davada AİHM, Sargsyan'ın başvurusunun kısmen geçerli olduğu kararına varmıştır. Davanın son duruşması 5 Şubat 2014'de, yani Chiragov and Others v. Armenia davasının en son duruşmasından kısa bir süre sonra gerçekleşmiştir. Aynı Ermenistan'a karşı aldığı karar

gibi AİHM, Azerbaycan'ın da zamansal yetki aşımı itirazını reddetmiştir. AİHM, iki dava için de aynı konuları incelemeye karar vermiştir: Şikâyet edilen devlet bahsi geçen bölgede nasıl bir kontrol ve yetkiye sahiptir? Mahkemeye başvurmadan önce iç hukuk yolları tüketildi mi? Başvuranlar mağdur olduklarını iddia etmekte haklılar mıdır?

Chiragov and Others v. Armenia davasında alınacak karar, Dağlık Karabağ Savaşı'nda yerlerinden edilen bir milyona aşkın insan açısından büyük önem taşımaktadır. Davada, Ermenistan aleyhine karar alınırsa, savaştan etkilenen diğer mağdurlar da Ermenistan'dan şikâyetçi olacak, tazminat talep edecektir. Bu yöndeki bir kararla, aynı zamanda hem Ermenistan'a, hem de bağımsızlık iddiasında bulunan Dağlık Karabağ Cumhuriyet'ine yasal bir darbe gelmiş olacaktır. Ancak Sargsyan vs. Azerbaijan davasında, Azerbaycan aleyhine alınacak bir karar sonucunda Azerbaycan da tazminat talepleriyle karşılaşabilecektir.

AİHM, iki davayı da aynı anda inceleyerek, Dağlık Karabağ sorunu konusunda tarafsız davrandığı görüntüsünü vermektedir. Hiç kuşkusuz Mahkeme'nin Dağlık Karabağ sorununa kendi yetki alanında yasal bir çözüm getirmesi, siyasi çözüme katkıda bulunabilecek nitelikte olacaktır.

Yazar Hakkında :

Mehmet Oğuzhan Tulun AVİM'de Analist olarak görev yapmaktadır. Çalışmaları Doğu Avrupa, Kafkasya, Asya,Türk-Ermeni ve Türkiye-Ermenistan ilişkileri, uluslararası suç ve tarih çalışmalarıyla ve din ile siyaset arasındaki etkileşime odaklanmaktadır.

Atıfta bulunmak için: TULUN, Mehmet Oğuzhan. 2026. "AZERBAYCAN-ERMENİSTAN SINIR SORUNU AİHM GÜNDEMİNDE." Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM), Yorum No.2014 / 31. Şubat 11. Erişim Ekim 30, 2026. https://www.avim.org.tr/public/index.php/tr/Yorum/AZERBAYCAN-ERMENISTAN-SINIR-SORUNU-AIHM-GUNDEMINDE

Süleyman Nazif Sok. No: 12/B Daire 3-4 06550 Çankaya-ANKARA / TÜRKİYE
Tel: +90 (312) 438 50 23-24 • **Fax**: +90 (312) 438 50 26
@avimorgtr
https://www.facebook.com/avrasyaincelemelerimerkezi
E-Posta: info@avim.org.tr
http://avim.org.tr

© 2009-2025 Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM) Tüm Hakları Saklıdır